

ПІДГОТОВКА БАТЬКІВ ВИХОВАНЦІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкриваються основні форми й методи взаємодії дошкільного навчального закладу й сім'ї в підготовці батьків дітей старшого дошкільного віку до виховної діяльності. Розглядаються групові дискусії, тренінги, педагогічні ситуації, рольові ігри, складання педагогічного паспорту сім'ї, використання щоденника педа-гогічних спостережень.

Ключові слова: сім'я; педагогічна освіта батьків; педагогічна взаємодія; діти старшого дошкільного віку; дошкільні навчальні заклади.

Постановка проблеми. Сім'я здійснює виховний вплив на людину протягом усього її життя. Але особливо значна роль сім'ї на початку життя людини. Природно, що в разі поєднання зусиль батьків і педагогів цей вплив буде більш сильним і результативним. Але при цьому батьки повинні бути підготовлені до такої виховної діяльності. Завдання дошкільних навчальних закладів – усіляко сприяти такій підготовці.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання взаємодії педагогів та сім'ї у вихованні дітей старшого дошкільного віку вивчалися такими вітчизняними вченими-педагогами, як Т. Алексеєнко, О. Докукіна, Т. Кравчена, І. Мачуська, В. Постов, С. Сичова, О. Хромова; підготовка до виконання батьківських та материнських функцій досліджувалася в роботах В. Бойко, Л. Покроєної, О. Кононко, І. Лебедевої, Г. Чередниченко.

Метою нашої статті є обґрунтування форм і методів взаємодії дошкільних навчальних закладів і сім'ї, які ефективно впливають на підготовленість батьків до виховної діяльності в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідно-експериментальної роботи за розробленою нами методикою педагогами дошкільних навчальних закладів проводилося вивчення сімей вихованців. Такий підхід допомагав скласти цілісне уявлення про стосунки між членами родини, її виховні можливості, засоби впливу на дитину, що найчастіше застосовуються батьками. З метою діагностики готовності батьків до виховання дітей і розробки плану спільної з педагогами роботи було проведено анкетування дорослих членів сімей. Як засвідчили одержані результати, більше ніж п'ятдесят відсотків опитаних батьків вважають, що вони потребують додаткових педагогічних знань.

Користуючись методами вивчення документів, опосередкованого вивчення сім'ї та прямого вивчення сім'ї, методом спостереження, було складено «Педагогічний паспорт сім'ї», до якого вносилися особливі відомості про членів конкретної родини. Це допомагало педагогам одержати цілісну характе-

ристику сім'ї, визначити, хто з її членів потребує допомоги й у чому вона має полягати, фіксувати зміни, які відбувалися протягом певного періоду часу.

Зупинимося коротко на огляді основних методів, застосованих нами у процесі вивчення сім'ї.

Метод документалістики передбачав звернення до документальних даних про дитину та її сім'ю (медична картка дитини, відомості про перебування в дошкільному навчальному закладі, особова справа, характеристики тощо). Одержані відомості давали змогу ретельніше підготуватися до роботи з батьками, визначити основні питання, які потребували особливої уваги.

Під час застосування методу опосередкованого вивчення основна увага зверталася на вихованця як на члена сім'ї: поведінка, характер, темперамент, взаємини з іншими членами родини, захоплення, здібності, уподобання тощо. Використовувались також методи опитування, бесіди на тему: «Моя сім'я», «Наші сімейні традиції» тощо.

Для полегшення цієї роботи педагогам експериментальних груп пропонували підготовлені нами варіанти планів вивчення сім'ї, пам'ятки щодо організації спілкування педагогів із батьками. Пам'ятки включали такі поради:

- обов'язково продумуйте та складайте план бесіди заздалегідь, визначте мету, завдання, спрогнозуйте можливі запитання батьків, їхню реакцію на ваші повідомлення, наслідки;
- не критикуйте без потреби: критика – засіб, а не мета;
- навчіться контролювати ситуацію, у разі потреби змінюйте її;
- тримайтеся спокійно, незважаючи на умови, що можуть виникнути;
- намагайтеся бути самостійним у судженнях і висновках;
- під час спілкування виявляйте справжній інтерес до проблем, пов'язаних із вихованням дітей, застосовуйте засоби переконання, надавайте перевагу порадам, а не наказам;

- будьте готовими до несподіванок, не піддавайтесь першій реакції, частіше ставте себе на місце батьків вихованців;
- виявляйте максимум педагогічного такту в спілкуванні з батьками;
- намагайтесь завжди бути підтягнутим, ввічливим, доброзичливим, коректним;
- розвивайте в собі вміння створювати й підтримувати теплу, доброзичливу атмосферу спілкування.

Вивчення сім'ї вихованця – складне завдання, що потребує аналізу й спостереження явищ і фактів, на основі чого вибудовується загальне враження про батьків, особливості виховного впливу сім'ї на дитину – фактичної інформації, котру й має бути покладено в основу загальної характеристики сім'ї. У нашій роботі складання таких характеристик надавало педагогам допомогу в подальшому проведенні поглибленого педагогічного аналізу.

Зважаючи на існуючі в педагогічній літературі рекомендації, програма вивчення сім'ї передбачала збір даних про:

- 1) структуру сім'ї: склад (повний простий: батьки, діти; повний складний: батьки, діти, бабусі, дідусі; інші члени сім'ї);
- 2) батьків: вік, освіта, професія, рід занять;
- 3) житлові та матеріальні умови;
- 4) суспільно-педагогічну спрямованість життя сім'ї: ставлення дорослих до виховання дітей (відповідальне, байдуже, безвідповідальне); спрямованість виховних впливів матері й батька (духовна, матеріальна); педагогічна активність батьків (участь у виховних заходах, обговорення з педагогами проблем виховання своїх дітей);
- 5) внутрішньосімейні взаємини. Стиль взаємин між батьками: авторитарний (будується як на диктаті глави сім'ї, так і на його моральній перевазі); демократичний (рівноправність подружжя в розв'язанні основних питань); конфліктний (зовні конфліктний, коли сім'я зовні має вигляд благополучної, та внутрішньоконфліктний, що характеризується постійними конфліктами як між дорослими, так і між дорослими й дітьми); ставлення батьків до дітей; ставлення дітей до батьків: поважне, любовне, дбайливе, шанобливе, грубе, егоїстичне (окремо до матері чи батька, до обох батьків); взаємини між дітьми в сім'ї;
- 6) сімейні традиції;
- 7) організація в сім'ї вільного часу: захоплення, улюблені справи тощо.

Робота з вивчення сім'ї допомагала скласти уявлення про батьків, визначити ефективні шляхи поліпшення виховання дітей. «Педагогічний паспорт», як уже зазначалося вище, не був сталим документом: він поповнювався впродовж усього періоду проведення експерименту.

Щоб підготувати батьків до педагогічної діяльності, педагоги наших експериментальних дошкільних навчальних закладів залучали їх до групових дискусій, тренінгів для навчання правилам спілкування з дітьми.

У процесі роботи педагогів експериментальних дошкільних навчальних закладів із батьками ми поєднували масові, групові та індивідуальні форми її організації. Але в основному це була індивідуальна робота з батьками.

Організуючи масові заходи, педагоги залучали батьків до організації тематичних виставок, проведення зборів, де обговорювались питання занять у батьківському університеті науково-педагогічних знань.

Визначальним у змісті масової роботи була пропаганда педагогічних і психологічних знань серед батьків стосовно питань культури міжособистісного спілкування, виховання в сім'ї. При цьому проводилися лекції та семінарські заняття про вікові особливості розвитку дитини, формування її інтересів та нахилів, розвитку в неї здатності до самоаналізу. Як показало дослідження, найбільші труднощі батьки відчувають під час визначення задатків і здібностей своїх дітей, їхньої діагностики. Тому в ході індивідуальних бесід із батьками педагоги на основі власного досвіду розкривали особливості такої роботи в домашніх умовах. Аналізуючи конкретні педагогічні ситуації, батьки й педагоги предметно розглядали різні шляхи вирішення виникаючих проблем.

Обов'язковою для нас була підготовка батьківських зборів, на яких педагоги виступали з інформацією про важливі питання навчання й виховання дітей у сім'ї. Після цього проводився детальний аналіз організації спілкування батьків із дітьми, його доцільність і результативність. Ми вносили пропозиції щодо поліпшення культури такого спілкування і з'ясовували складні педагогічні ситуації.

Обов'язковим завданням для педагогів було: скласти тематику педагогічної освіти батьків, організувати й провести одне заняття, використовуючи інноваційні форми; організувати індивідуальне спілкування з батьками дітей; відвідати декілька сімей (звернути увагу на тих, які байдужі до справ дитини), з'ясувати, що лежить в основі такого ставлення батьків до дітей); у щоденнику педагогічного спостереження записати проведену роботу з байдужими батьками; скласти педагогічний паспорт сім'ї; провести батьківські збори, підготувати план-конспект із роздумами, оцінкою роботи з батьками й аналізом спілкування.

Для виконання поставлених завдань педагогам надавалась методична допомога, групові й індивідуальні консультації. На індивідуальних консультаціях педагоги мали можливість пересвідчитись у доцільності обраної тематики педагогічної освіти батьків вихованців, одержували методичну допомогу в підготовці різних форм спілкування, проведенні батьківських зборів, консультацій, одержували поради з уникнення можливих конфліктних ситуацій під час спілкування. Ці зустрічі ми намагались перетворити на творчу лабораторію педагогічної думки, де кожен міг говорити про власні досягнення й невдачі, висловлювати свої пропозиції щодо підвищення результативності.

Педагоги були ознайомлені з методикою налагодження контакту з батьками. Методика включала шість етапів пошуку форм взаємодії педагогів із батьками дітей.

На першому етапі виявлявся максимум педагогічного такту, щирої уваги до батьків, ввічливості, стриманості, намагання не відштовхнути їх непродуманими запитаннями. Спілкуючись із батьками дітей, ми враховували їхню думку про риси характеру та особливості поведінки дитини. Уразі потреби наголошувалося, які позитивні риси має дитина та як їх розвивати. Якщо спілкування будується на основі взаємоповаги, бажання досягти взаєморозуміння, зменшується напруження в стосунках педагога й батьків, долаються недовіра один до одного.

На другому етапі ми з'ясовували, наскільки відповідально до цього ставляться батьки. Разом із батьком чи матір'ю ми продумували, які риси необхідно виховати, розвинути в дитині, підкреслити її індивідуальність, неповторність, які треба враховуватися в процесі виховання. Водночас обережно відмічали небажані прояви в поведінці дитини.

На третьому етапі ми з'ясовували педагогічні умови й можливості співробітництва, підкреслюючи, яким має бути ставлення до дитини (довіра й повага до нього, віра у фізичні й розумові можливості). Спонукали батьків до висловлення власних поглядів щодо виховання, розкривали методи впливу батьків на негативні вчинки дитини. Думку батьків уважно вислуховували, підтримували педагогічну позицію батьків, їхню впевненість у своїх діях. Водночас пропонували свої педагогічно обґрунтовані способи впливу, пропонували об'єднати зусилля й висунути до дитини єдині педагогічні вимоги.

На четвертому етапі ми спрямували зусилля на те, щоб батьки визнали свої помилки у вихованні дитини, повірили в істинне бажання допомогти їм. Якщо виникали заперечення, незгода, критичні зауваження з боку батьків на наші пропозиції, прогнозувалися інші можливі варіанти.

На п'ятому етапі ми пропонували конкретні заходи педагогічного впливу на дитину, спираючись на раніше запропоновані заходи впливу з боку батьків. Зосереджуючи увагу батьків на позитивних моментах спільного впливу, повідомляли про певні сумніви, труднощі у вихованні дитини. Для зміцнення контакту з батьками ми частіше вдавалися до думки батьків, давали свої поради й рекомендації.

На шостому етапі ми намагалися створити такі умови, які б спонукали батьків до активності, ініціативи й відвертості. Схвалювали інколи навіть незначні їхні успіхи у вихованні. Для нас було важливо всіляко підтримувати й розширювати створену педагогічну взаємодію, зміцнювати педагогіку співробітництва.

Педагогічно доцільна поведінка педагогів забезпечувала взаєморозуміння, взаємодовіру та взаємоповагу з батьками. Використання цієї методики педагогами показало, що вона допомагає глибше вивчити сім'ю, проникнути в її складний світ, установити довірливі відносини з батьками, допомогти їм побачити недоліки у вихованні дітей, переконати в необхідності змін педагогічних методів впливу.

Для реалізації поставлених завдань важливими були колективний аналіз і розв'язання педагогічних ситуацій. Такі форми роботи сприяли формуванню в батьків вихованців впевненості в собі, конкретності й послідовності висловлювань, уміння бути витриманим, спокійним, тактовним у складних ситуаціях спілкування з дітьми, розуміти інших.

Однією з дієвих форм удосконалення роботи з батькам дітей була організація занять для пропаганди педагогічних знань. З цією метою ми проводили з батьками рольову гру. Учасниками гри були педагоги й батьки. Усі учасники гри ділились на кілька груп: «динамічні групи», «опоненти», «рецензенти». Кожна «динамічна група» отримувала педагогічну ситуацію в письмовій формі. Вона аналізувала ситуацію, розкривала технологію корекції поведінки, розв'язку ситуації. «Опоненти» уважно вислухавши виступи, ставили запитання, висловлювали власні судження. «Рецензенти» оцінювали виступи учасників «динамічної групи». Гру розпочинала одна з «динамічних груп», а решта виступала у ролі «опонентів». Після відповідей першої групи «опонентів», виступали «рецензенти». Потім слово надавалось іншій групі, решта виконувала роль «опонентів», «рецензентів» і т. д. Наприкінці гри ми підводили підсумки, вказували на важливі моменти.

Обговорення педагогічних ситуацій організовувалося на всіх заняттях із батьками. Ситуації добирались за тематичним принципом і пов'язувались із проблемою заняття. До кожної ситуації ми розробляли питання, які сприяли залученню батьків до обговорення, висловлення думок, міркувань. З метою активізації батьків, залучення до колективного обговорення пропонували кілька варіантів відповідей на перше питання.

Така форма організації роботи з батьками допомагала краще вивчити сім'ю, адже висловлювання батьків містять певні відомості щодо взаємин із дітьми і методів виховного впливу на них. Цікавими їй корисними були також проведені зустрічі запитань і відповідей, які також закінчувались розв'язанням педагогічних ситуацій. Готуючись до зустрічі з батьками, ми аналізували педагогічну проблему. Це активізувало батьків, вони виявляли зацікавленість проблемою, ставили запитання, висловлювали думки. Після закінчення бесід з батьками були наведені цікаві педагогічні ситуації. Для вирішення конкретних особистих питань, які постають перед батьками в повсякденному житті, ми організували індивідуальні й групові консультації.

У ході педагогічного експерименту в щоденник педагогічних спостережень ми записували проблемні педагогічні ситуації. Особливу увагу ми зосереджували на формах і методах, які дають найкращий виховний результат. Аналізували, які форми й методи були найефективнішими, яких результатів вдалось досягти, у чому відчувалася найбільша складність; яких педагогічних знань і умінь бракувало батькам. Відображення цих проблем було важливим моментом у переосмисленні власних дій педагогами й відповідних реакцій батьків, що примушувало їх ще раз проаналізувати власні досяг-

нення й замислитись над недоліками, над необхідністю підвищення рівня власної педагогічної підготовки.

Висновки. У цілому проведене дослідження показало, що існує протиріччя між вимогами до батьків дітей дошкільного віку як вихователями й

учасниками освітнього процесу та недостатнім рівнем їхньої педагогічної грамотності може бути подолано в процесі цілеспрямованої освітньої підготовки батьків, що має гнучкий, неформальний характер і відповідає конкретним освітнім потребам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонішина В. Л. Виховання як складова частина освітньо-виховного процесу у дошкільному освітньому закладі / В. Л. Антонішина // Нова педагогічна думка. – 2011. – № 3. – С. 3–5.
2. Кононко О. Л. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі» / О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 7. – С. 3–7.
3. Консультування сім'ї: методичні поради для консультування батьків : метод. посіб. / за ред. В. Г. Постоного. – Ч. 2. – К. : ДЦССМ, 2003. – 303 с.
4. Лебедева И. Б. Формирование личности ребенка дошкольного возраста средствами народной культуры в учреждении дополнительного образования детей : дис. ... канд. пед. наук / И. Б. Лебедева. – Н. Новгород, 2006. – 248 с.
5. Мачуська І. М. Педагогічне обґрунтування змісту програми «Культура міжособистісного спілкування в сім'ї» / І. М. Мачуська // Соціально-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного навчального закладу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23–25 жовтня 2002 року). – К. : РННЦ «ДНІТ», 2003. – С. 167–169.
6. Покроєва Л. Д. Організаційно-педагогічні умови функціонування сучасних дошкільних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Любов Денисівна Покроєва. – Х., 2001. – 195 с.
7. Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах : наук.-метод. зб. / відп. ред. В. Г. Постоный. – К. : ІЗМН, 1998. – 80 с.

Антонішина В. Л., Дошкільне навчальне заведение № 521, г. Киев, Украина

ПОДГОТОВКА РОДИТЕЛЕЙ ВОСПИТАННИКОВ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ К ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье раскрываются основные формы и методы взаимодействия детского дошкольного учебного заведения и семьи в подготовке родителей детей старшего дошкольного возраста к воспитательной деятельности. Рассматриваются групповые дискуссии, тренинги, педагогические ситуации, ролевые игры, составление педагогического паспорта семьи, использование дневника педагогических наблюдений.

Ключевые слова: семья; педагогическое образование родителей; педагогическое взаимодействие; дети старшего дошкольного возраста; дошкольные учебные заведения.

Antonishyna V. L., Pre-school educational establishment № 521, Kyiv, Ukraine

PREPARATION OF PARENTS OF PUPILS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS FOR EDUCATIONAL ACTIVITY

The article reveals the basic forms and methods of interaction of preschool educational institution and family in the preparation of the parents of children of the senior preschool age in educational activities. We consider the group discussions, training, pedagogical situations, role playing, drawing up family passports, the use of the diary of pedagogical observations.

Keywords: family; pedagogical education of parents; pedagogical interaction; preschool age children; pre-school education.

Рецензенти: д-р пед. наук, професор М. М. Букач;
д-р пед. наук, професор О. П. Мещанинов

© Антонішина В. Л., 2016

Дата надходження статті до редколегії 17.02.2016